

גמרא סדורה

מסכת

שבת

פרק: כ"ג

קמח. - קנג.

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

יצא לאור על ידי עמותת

"וכל בניך לימודי ה'"

כא אדר פורים תשע"ג

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ד. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

מסכת שבת פרק כ"ג - "שואל אדם מחבירו"

693. קמח, א

רש"י

מתני'

שואל שלא יאמר הלויני. מפרש בגמרא: שחל להיות בשבת. ולא נזכר מע"ש לקנות: לאחר יו"ט. ליום שלישי:

גמ'

הלויני. משמע לזמן מרובה וקיי"ל במסכת מכות (דף ג:) סתם הלואה לי יום ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו כך וכך הלוייתו כדי שלא ישכח: א"ל. וכיון דבחול נמי זימנן דבעי למימר הלויני ואמר השאילני: ולא קפיד עליה. והויא הלואה: בשבת נמי. כי אמר השאילני סבר דהלואה היא ואתי למכתב ומאי היכר איכא: ה"ג א"ל בשבת כיון דהשאילני שרו ליה רבנן הלויני לא שרו ליה מינכרא מילתא ולא אתי למכתב:

משנה

שואל אדם מחבירו בדי וין ובדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו: 'הלויני'. וכו' האשה מחבירתה בברות. ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת. וכו' ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת, מניח, טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב.

גמרא

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: מאי שנא 'השאילני' ומאי שנא 'הלויני'?

אמר ליה:

'השאילני' - לא אתי למיכתב. 'הלויני' - אתי למיכתב.

והא כיון דבחול זימנן דבעי למימר ליה 'הלויני' ואמר ליה 'השאילני' ולא קפיד עילויה ואתי למיכתב, בשבת נמי אתי למיכתב!

אמר ליה: בשבת כיון ד'השאילני' הוא דשרו ליה רבנן, 'הלויני' לא שרו ליה, מינכרא מילתא - ולא אתי למיכתב.

¹ גירסת הדפוס בסוגרים עגולות ומסורת הש"ס מביא את רש"ל שאינו גורס: בחול, דלא שנא כי אמר ליה 'הלויני' לא שנא כי אמר ליה 'השאילני', לא קפדין עילויה אתי למיכתב.

694. קמח, א-ב

רש"י

אמרו רבנן. במסכת ביצה :
 כל כמה דאפשר לשנויי
 משנינן. דאמרינן המביא כדי
 יין לא יביאם בסל ובקופה כו' :
 בנכתמא. כיסוי :
 זימנין דמיפסק כו'. כיון
 דמצרכת ליה כיסוי קטר ליה
 בכד וזימנין דמיפסק ואתי
 למקטריה והיא קשר של קיימא
 דאסור מדאורייתא :
 ואתי לידי סחיטה. ודקאמר
 במסכת ביצה ניפרוס סודרא
 עלויה כו' [התם] בדבר יבש קא
 מיירי :

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי:
 מקדי אמרו רבנן: כל מיילי דיום טוב, כמה דאפשר לשנויי משנינן,
 הני נשי דמליין חצבייהו מיא,
 מאי טעמא לא משנינן?

משום דלא אפשר.

היכי לעבדי?

דמליין בחצבא רבא, לימלו בחצבא זוטא - הא קא מפשו בהילוכא!

דמליין בחצבא זוטא, לימלו בחצבא רבא - קא מפשו במשווי.

קמח, ב, ניפרוס סודרא - אתי לידי סחיטה.

נכסייה בנכתמא - זימנין דמיפסק, ואתי למקטריה.

הלכך - לא אפשר.

695. קמח, ב

רס"י

אין מספקין. כף אל כף משום
 אבל:
 מטפחין. על הלב:
 מרקדין. לשמחה וטעמא מפרש
 במסכת ביצה שמא יתקן כלי
 שיר:
 אפומא דלחייא. לפי שאין ניכר
 כל כך בין מבוי לרה"ר:
 ואתי לאתויי. חפץ המתגלגל
 תוך ד' אמות:
 ומגנדר חצביהן ומייתין ליה
 ל"ג:

ואמר ליה רבא בר רב חנן לאבוי:
 חנן:

"לא מספקין,

ולא מטפחין,

ולא מרקדין ביום טוב" (ביצה לו:).

וקא חזינן דעבדין,

ולא אמרינן להו ולא מידי!

ולטעמיה, הא דאמר רבא:

לא ליתבי איניש אפומא דלחייא,

דילמא מיגנדר ליה חפין, ואתי לאיתויי.

והא קא חזינן נשי² דמותבי חצבי ויתבן אפומא דמבואה,

ולא אמרינן להו ולא מידי!

אָלא: הנח לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין.

סבור מינה הני מילי: בדרבנן, אבל בדאורייתא - לא.

ולא היא,

לא שנא בדרבנן ולא שנא בדאורייתא.

דהא תוספת דיום הכפורים - דאורייתא היא,

וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרינן להו ולא מידי.

² ע"פ הגירסה בסוגיה המקבילה בביצה, והגהות הב"ח כאן.

696. קמח, ב

כ"ז

בשבת הוא דאסור. לומר הלויני משום מכתב:
הא בחול שרי. ולא חיישינן לרבית ואף על גב דבלשון הלואה קאמר ליה:
באתרא דקיץ דמיהו. דככרות לא אתי לידי רבית שאם יוקירו יתן דמיהן:

"וכן אשה מחבירתה פפרות."

בשבת - הוא דאסיר, אבל בחול - שפיר דמי?!
לימא מתניתין דלא פהלל,
דתנן:

"וכן היה הלל אומר:

לא תלוה אשה בכר לחבירתה עד שתעשינה דמים,
שמא יוקרו חטין, ונמצאו באות לידי רבית" (בבא מציעא עה.)!

אפילו תימא הלל,

הא - באתרא דקיץ דמיה,

הא - באתרא דלא קיץ דמיה.

697. קמח, ב

"ואם אינו מאמינו [- מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת]."

איתמר:

הלואות יום טוב:

רב יוסף אומר:

לא ניתנה ליתבע.

ורבה אומר:

ניתנה ליתבע.

"רב יוסף אומר לא ניתנה ליתבע".

דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב.

"רבה אומר: ניתנה ליתבע".

דאי אמרת לא ניתנה לא יהיב ליה, ואתי לאימונעי משמחת יום טוב.

תנן:

"אם אינו מאמינו - מניח טליתו אצלו".

אי אמרת בשלמא: "לא ניתנה ליתבע",

משום הכי מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת.

אלא אי אמרת: "ניתנה ליתבע", אמאי "מניח טליתו אצלו"? ליתן ליה ולתבעיה!

אמר: לא בעינא דליקום בדינא ודיינא.

מתניב רב אידי בר אבין:

"השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה,

אם היה חדש מעובר משמט.

ואם לאו - אינו משמט".

ואי לא ניתנה ליתבע מאי "משמט"?

שאני התם דאיגלאי מילתא דחול הוא.

תא שמע:

מסיפא: "אם לאו - אינו משמט".

אי אמרת בשלמא: ניתנה ליתבע היינו דקתני: "אינו משמט".

אלא אי אמרת: "לא ניתנה ליתבע", אמאי אינו משמט?

דאי יהיב ליה - שקיל.

מפלל: דרישא אי יהיב ליה - לא שקיל!?

רישא - צריך למימר ליה "משמט אני",

סיפא - לא צריך למימר ליה.

קדתנן:

"המחזיר חוב בשביעית, יאמר לו: 'משמט אני'.

ואם אמר לו: "אף על פי כן" - יקבל ממנו,

משום שנאמר: "וזה דבר השמטה"³ (דברים טו, ב) (שביעית י, ח)."

רב אויא שקיל משכונא.

רבה בר עולא מערים איערומי.

לא ניתנה ליתבע. בב"ד שאין

ב"ד נזקקין לה לעולם:

בדינא ודיינא. לא לבא לדין ולא

לברור דיין ולהטריח את עצמו:

השוחט את הפרה וחילקה

בראש השנה. של מוצאי

שביעית ללוקחים ובהקפה

וקיי"ל שביעית משמטת בסופה

דכתיב מקץ:

אם היה חדש. אלול מעובר

ועשו ראש השנה שני ימים

משמט דיום טוב ראשון של סוף

שביעית היה ונמצאת זו הלואת

שביעית ואם לאו הוא לא

הלואת מוצאי שביעית ואינו

משמט: ל"ג אי אמרת בשלמא

כו' ה"ג ואם לא ניתנה ליתבע

מאי משמט הואיל ואין ב"ד

נזקקין לכופו שמוטה היא

ועומדת:

דחול הוא. שהרי חדש מעובר

ולא הוי יו"ט עד למחר הלכך אי

לאו דשביעית הוא הוה גבי:

אם לאו אינו משמט. אלמא

ניתנה ליתבע ומשני מאי אינו

משמט דאי יהיב ליה שקיל:

מכלל דרישא אי יהיב ליה לא

שקיל. בתמיה:

רישא. דהלואת שביעית היא אי

נמי יהיב ליה לוח צריך למימר

ליה מלוה משמט אני:

ואם אמר. לוח אעפ"כ איני חפץ

שישמטו יקבל ממנו:

דבר השמטה. אפילו מקבל

חובו וזכיר לו שמטה בדבורו:

שקיל משכונא. בשעת הלואה

מהלואת יו"ט:

מערים איערומי. לאחר י"ט

לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו:

³ וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'

698. קמח, ב

"וְכֵן עָרַב פֶּסַח [בִּירוּשָׁלַיִם שָׁחַל לֵהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת, מִנִּיחַ, טְלִיתוֹ אֶצְלוֹ, וְנוֹטֵל אֶת פֶּסַח, וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב"] .

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

מִקְדִּישׁ אָדָם פֶּסַחוֹ בַּשַּׁבָּת, וְחִגְגָתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

נִימָא מְסִייעַ לֵיהּ:

"וְכֵן עָרַב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שָׁחַל לֵהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת,

מִנִּיחַ טְלִיתוֹ אֶצְלוֹ, וְנוֹטֵל אֶת פֶּסַחוֹ וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב!"

הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָּ:

בְּמַמְנָה אַחֲרִים עִמּוֹ עַל פֶּסַחוֹ,

דְּמַעֲיָקְרָא מִיְקַדֵּשׁ וְקָאֵי.

וְהָא אָטְ תַּנּוּ:

"אִיֹּן נִמְנִינֵן עַל הַבְּהֵמָה בְּתַחֲלִילָה בְּיוֹם טוֹב" (ביצה כו:)

שְׁאֲנֵי הָכָא,

כִּיֹּן דְּרַגִּיל אֶצְלוֹ,

כְּמַאן דְּאִימְנֵי בֵּיהּ מַעֲיָקְרָא דְּמֵי.

וְהָא תַּנּוּ רַבִּי הוֹשַׁעְיָא:

"הוֹלֵךְ אָדָם אֶצְל רֹעֵה רֶגֶל אֶצְלוֹ,

וְנוֹתֵן לוֹ טֶלַח לְפֶסְחוֹ וּמִקְדִּישׁוֹ וַיֹּצֵא בּוֹ!"

הָתָם נִמֵּי, כִּיֹּן דְּרַגִּיל אֶצְלוֹ,

אֶקְדִּישֵׁי לֵיהּ מַעֲיָקְרָא.

וְהָא "מִקְדִּישׁ" קְתַנִּי!

הַקְדֵּשׁ עִלּוּי מְדַרְבְּנָן.

וּמֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַכִּי?

וְהָא אָמַר: הִלְכָה כְּסִתָּם מִשְׁנָה,

וְתַנּוּ:

"לֹא מִקְדִּישֵׁי,

וְלֹא מְעִרְבֵי,

וְלֹא מְחַרְמִין,

וְלֹא מַגְבִּיהִין תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת,

כֹּל אֵלּוּ בְּיוֹם טוֹב אָמְרוּ,

קַל וְחוֹמֵר בַּשַּׁבָּת!"

לֹא קִשְׂיָא:

כָּאן - בְּחֻבוֹת שְׁקִבּוּעַ לְהוֹן זְמַן.

כָּאן - בְּחֻבוֹת שְׂאִין קְבּוּעַ לְהוֹן זְמַן.

כָּס"י

פֶּסַחוֹ בַּשַּׁבָּת. אִם חַל י"ד בַּשַּׁבָּת:

וְחִגְגָתוֹ בִּי"ט. בְּיוֹם הַקֶּרְבָּתָה מוֹתֵר לְהַקְדִּישׁ וְאֵעִיג דַּתְנָן אֵלּוּ הֵן מְשׁוּם שְׁבוֹת אִין מִקְדִּישֵׁין הֵי כִיֹּן דְּהַקְרַבְתָּן דּוּחָה קְדוּשַׁתָּן דּוּחָה:

בְּמַמְנָה אַחֲרִים עִמּוֹ. כְּדַכְתִּיב (שְׁמוֹת יב) בְּמַסַּכְתָּ נַפְשׁוֹת:

עַל פֶּסַחוֹ. שְׁהִיָּה קְדוֹשׁ וְעוֹמֵד מֵאֲתַמּוּל:

אֶקְדִּישֵׁי. מִקְדִּישׁ לֵיהּ רוּעָה מַעֲיִישׁ שְׁהֵרִי יוֹדַע שְׁזָה סוּמֵךְ עִלּוּ:

עִלּוּי. מַעֲלָה בַעֲלָמָא שִׁיקְדִּישׁוּ בַעֲלִים:

הָא. דַּקְתַּנִּי אִין מִקְדִּישֵׁין בְּחֻבוֹת שְׂאִין קְבּוּעַ לְהוֹן זְמַן קָאֵי שְׂאִין הַקְרַבְתָּן דּוּחָה שַׁבָּת:

699. קמח, ב - קמט, א

רש"י

מתני'

פרפרותיו. מיני מעדנים :
אבל לא מן הכתב. אם כתב מעייש כך וכך אורחים פלוני ופלוני זמנתי כדי שלא ישכחם לא יקרא באותו כתב בשבת ובגמ' מפרש טעמא :
מפיס. לשון פייס מטייל פייס לחלק מי מגיע כל מנה ומנה :
ובלבד שלא יתכוין לעשות כו'. שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות בגדולה הזוכה ע"פ הגורל והמתחייב ע"פ הגורל לקטנה יטלנה ובגמ' מפרש טעמא :
חלשים. גורלות :
על הקדשים. בין הכהנים :
אבל לא על המנות. בגמרא מפרש :

גמ'

מ"ט. אבל לא מן הכתב :
שמא ימחוק. מן האורחין שיראה שלא הכין להם כל צרכם ויתחרט שזימן יותר מן הראוי וימחוק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש : כל הני שמא יקרא בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר :
דכתב. מניינא אכותל בדיו :
ומידלי. שאינו מגיע לשם למחוק : (אפילו גבוה שאינו מגיע לשם למחוק) :
אפילו גבוה. שאינו מגיע שם להטות הנר אסור דהואיל ונמוך אסור גבוה נמי אסור שלא תחלוק :
ומיתתי. שנמוך ויכול להגיע שם ולמחוק :
ולמ"ד שמא יקרא. היכא דליכא למיחש לשמא יקרא ליחוש לשמא ימחוק :
דחייק. בסכין בתוך העץ בטבלא שאין נוחה למחוק ואדחכי מדכר וליכא למיחש למחוק :
גודא. כותל :
פינקס. כעין לוחות של סוחרים :

משנה

מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא - מן הכתב.
 מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ומטילין חלשין על הקדשים ביום טוב, אבל לא - על המנות.

קמט, א גמרא

מאי טעמא?

רב ביבי אמר:
 גזירה שפמא ימחוק.

אב"י אמר:

גזירה שפמא יקרא בשטרי הדיוטות.

מאי ביניהו?

איכא ביניהו:

דכתב אכותל ומידלי.

למאן דאמר: "שפמא ימחוק" - לא חיישינן.

למאן דאמר: "שפמא יקרא" חיישינן.

ולמאן דאמר: "שפמא ימחוק" - ליחוש שפמא יקרא!

ותו, לשפמא ימחוק לא חיישינן!?

והתניא:

"לא יקרא לאור הנר".

ואמר רבה:

אפילו גבוה שתי קומות,

אפילו גבוה שתי מרדעות,

אפילו עשרה בתים זה על גבי - לא יקרא!

אלא, איכא ביניהו:

דכתב אכותל ומיתתי,

למאן דאמר: "שפמא ימחוק" - חיישינן.

למאן דאמר: "שפמא יקרא" - לא חיישינן,

גודא בשטרא - לא מיחלף.

ולמאן דאמר: "שפמא יקרא" - ליחוש שפמא ימחוק!

אלא, איכא ביניהו דחייק אטבלא ואפינקס,

למאן דאמר: "שפמא ימחוק" - לא חיישינן.

למאן דאמר: "שפמא יקרא" - חיישינן.

ולמאן דאמר "שפמא ימחוק" - ליחוש: "שפמא יקרא"!

וכי תימא: טבלא ופינקס בשטרא לא מיחלף,

והתניא:

רש"י

כמה בפנים וכמה בחוץ. את מי ומי אושיב בפנים במקום המכובד ואת מי ומי אושיב בחוץ שאינה כל כך ספונגין:

אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס. דגודא בשטרא לא מיחלף אבל טבלא ופינקס מיחלף:

[דכתיב מיכתב. כתב של דין]:
אלא לעולם דכתב אכותל ומידלי. שאינו יכול למחוק ולשמא יקרא לא חיישינן דגודא בשטרא לא מיחלף ודקשיא לך דאע"ג דמידלי ליתסרי כדרבה דאמר גבי נר אפילו י' בתים:
דרבה תנאי היא. דאיכא דחייש לשלא תחלוק באיסור שבת דרבנן ואיכא דמפליג:

ליחוש לשמא ימחוק. דהא ר' אחא כותל דוקא נקט ואי מתתי מה לי כותל מה לי אגרת: **אין רואין במראה.** מירואיי"ר {ראי} לפי שהרואה במראה אינו צריך אלא לתקן שערות ראשו וזקנו הלכך חיישי שמא יראה נימין המדולדלות שאינן שוות עם שאר השער ויגלחן:

דאדהכי והכי. שילך להביא תער או מספרים:
מדכר. שהוא שבת:

של מתכת. שאינו צריך להביא מספרים שהיא עצמה מגלחת השער:

כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות. כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית וזו דיוקנית פלוני ופלונית:

אסור לקרותו בשבת. שמא יקרא בשטרי הדיוטות:

אל מדעתכם. אל אשר אתם עושי מדעת לבבכם וחלל שלכם. אלילים לשון חללים:

"מונה אדם כמה מבפנים וכמה מבחוץ, וכמה מנות עתיד להניח לפניו מכתב שעל גבי הכותל, אבל לא - מכתב שעל גבי טבלא ופינקס!"

היכי דמי?

אילימא: דכתיב מיכתב, מאי שנא הכא ומאי שנא הכא?

אלא לאו: דחייק, וקתני: **"מכתב שעל גבי הכותל אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס!"**

אלא, לעולם דכתב אכותל ומידלי,

דקא קשיא לך דרבה

דרבה - תנאי היא:

דתנאי:

"מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא - מן הכתב.

רבי אחא:

מתיר מכתב שעל גבי הכותל."

היכי דמי?

אילימא דכתיב מתתא, ליחוש שמא ימחוק!

אלא לאו דכתב ומידלי,

ושמע מינה: דרבה תנאי היא.

שמע מינה.

הני תנאי כהני תנאי.

דתנאי:

"אין רואין במראה בשבת.

רבי מאיר:

מתיר במראה הקבוע בכותל."

מאי שנא הקבוע בכותל?

דאדהכי והכי מדכר,

"שאינו קבוע" - נמי: אדהכי והכי מדכר!

הכא במראה של מתכת עסקינן,

וכדרב נחמן אמר רבה בר אבוא.

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא:

מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה?

מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין.

תנו רבנן:

"כתב המהלך תחת הצורה, תחת הדיוקנאות - אסור לקרותו בשבת.

ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה,

משום שנאמר: "אל תפנו אל האילים"⁴ (ויקרא יט, ד)."

מאי תלמודא?

אמר רבי הנין:

"אל תפנו אל" מדעתכם.

⁴ אל תפנו אל האילים ואלוהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלוהיכם

700. קמט, א-ב

"מפיס אדם עם בניו [ועם בני ביתו על השולחן,

ובלבד שלא יתבויין לעשות מנה גדולה בנגד מנה קטנה]."

"עם בניו ועם בני ביתו" - אין,

ועם אחר - לא.

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר שמואל.

דאמר רב יהודה אמר שמואל:

בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנגון,

ומשום לוין ופורעין ביום טוב.

וקדברי הלל: אף משום רבית. קמט, ב

אי הכי, בניו ובני ביתו נמי!

בניו ובני ביתו היינו טעמא כדרב יהודה אמר רב:

דאמר רב יהודה אמר רב:

מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית,

כדי להטעימן טעם רבית.

אי הכי, "מנה גדולה בנגד מנה קטנה" נמי!

אין הכי נמי,

וחסורי מיחסרא והכי קתני:

"מפיס אדם עם בניו ובני ביתו על השולחן אפילו מנה גדולה בנגד מנה קטנה".

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר רב: עם בניו ועם בני ביתו - אין,

עם אחרים - לא.

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר שמואל:

מנה גדולה בנגד מנה קטנה, אף בחול לאחרים - אסור.

מאי טעמא?

משום קוביא.

רפ"י

עם בניו ובני ביתו אין עם אחר

לא. מדלא תנא ומפיס על

המנות:

משום לוין ופורעין. דגזור בהו

רבנן שמא יכתוב:

המקפידין. שאין מוחלים

ומוותרין זה לזה:

וכדברי (בית) הלל דחייש שמא

יוקירו חיטי בהלוואת ככרות אף

משום רבית: בניו ובני ביתו

נמי. ליחוש לרבית וכל הני:

להלוות. משלו:

בניו ובני ביתו. הסמוכים על

שלחנו דכיון דהכל משלו אין

כאן רבית:

להטעימן טעם רבית. שידעו

כמה קשה אלמא כיון דמשלו

הוא אין כאן איסור רבית

והלכך גבי מדה ומשקל ומנין

נמי לאו קפידא הוא אלא

להשוותם בלא קנאה:

אי הכי מנה גדולה כנגד מנה

קטנה נמי. דמוקמינן טעמא

לקמן משום קוביא ואפי' בחול

אסור וכיון דהכל משלו אמאי

אסור להטעימן טעמא קוביא

בעלמא הוא:

מאי טעמא מותר. ולא חייש

לקוביא:

כדרב יהודה אמר רב.

דלהטעימן בעלמא הוא:

עם אחר לא כדרב יהודה אמר

שמואל. דכיון דמקפידין עוברין

משום מדה ומשקל ומנין:

משום קוביא. דגזול הוא

דאסמכתא לא קניא והא

אסמכתא דסמך על הגורל אם

יפול גורל אמנה הגדולה אזכה

בה ולפיכך תלה עצמו אף לגורל

הקטנה על הספק ואילו יודע

מתחלה שכן לא היה מתרצה:

701. קמט, ב

רש"י

של חול. של קדשים של
 אתמול:
 כמריבי כהן. ככהנים אלו שהם
 בעלי מריבה:
 אפי' דחול נמי. לישתרי להו
 להפיס ביו"ט כי היכי דלא
 לינצו:

"מטילין חלשין על [הקדשים ביום טוב,
 אבל לא - על המנות"].

מאי "אבל לא על המנות"?

אמר רבי יעקב פריה דבת יעקב:
 אבל לא על המנות של חול ביום טוב.

פשיטא!

מהו דתימא:
 הואיל וקתיב: "ועמך כמריבי כהן"⁵ (הושע ד, ד),
 אפילו מנות דחול נמי,
 קא משמע לן.

⁵ אך איש אל ירב ואל יוכח איש ועמך כמריבי כהן

702. קמט, ב

רש"י

זה בכה. אני אפתנו בכה: **שבעת קלון**. בנבוכדנצר משתעי שהיה מטיל משכב זכור על המלכים וכשהגיע יומו של צדקיהו נמשכה ערלתו ג' מאות אמה והיינו שבעת קלון: **חדא דכוליה קרא בנבוכדנצר כתיב**. שפיר מצית לאוקמי כוליה בנבוכדנצר וה"ק שתי גס אתה כאותם שהיית מקלה אותן והערל והתערל והתגנה: **בשעה שעשה לו כו'**. לקמן היא מדקאמר לאותו צדיק ש"מ אנוס היה: **ענוש לצדיק לא טוב**. צדיק המעניש לא טוב וכיון דאינו טוב הרי הוא רע: **וכתיב לא יגורך רע**. אלמא אינו נכנס במחיצתו:

ואמר רבי יעקב בריה דרבתי יעקב:

כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

מנלן?

אילימא משום דכתיב: "ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד?"

ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ...

ויאמר: אצא והייתי רוח שקר בפני כל נביאי, ויאמר: תפתה וגם תוכל צא ועשה כן"⁶ (מלכים א, כב, כ-כב),

ואמרין: מאי רוח?"

אמר רבי יוחנן:

זה רוחו של נבות.

ומאי "צא"?

אמר רב:

צא ממחיצתו.

ודילמא התם היינו טעמא:

דכתיב: "דבר שקרים, לא יפון"⁷ (תהלים קא, ז).

אלא מהכא: "שבעת קלון מפבוד שתי גס אתה והערל"⁸ (חבקוק ב' טז),

"שבעת קלון מפבוד" - זה נבוכדנצר,

"שתי גס אתה והערל" - זה צדקיהו.

חדא: דכוליה קרא בנבוכדנצר כתיב!

ועוד: צדקיהו צדיקא, מאי הנה ליה למיעבד ליה?

דאמר רב יהודה אמר רב: בשעה שבקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק קה!

אלא מהכא: "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי יז כו),

אין "לא טוב" אלא רע,

וכתיב: "מי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע" (תהילים ה, ה),

צדיק אתה ה', ולא יגור במגורך רע.

⁶ ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו בכה. ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפני כל נביאי ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן

⁷ דבר שקרים, לא יפון לנגד עיני

⁸ שבעת קלון מפבוד שתי גס אתה והערל תסוב עליך כוס ימין ה' ויקלון על כבודך

703. קמט, ב - קנ, א

רפ"י

חולש על גוים. בנבוכדנצר כתיב: ושעירים ירקדו שם. ולא אנשים ובשביל הבריות מסתלקין המזיקין ונמצא מבטל גזירת המלך: המסיבה. מלכים שהיו מסובין ויושבין לפניו: גם אתה חולית כמונו אלינו וגו'. ביורדי גיהנם כתיב דכתיב לעיל מיניה שאול מתחת רגזה לך לקראת בואך וגו': חולית כמונו אלינו נמשלת. לשון ממשלה: נעמת. סבור אתה להיות בנועם מן האחרים: מדוד. מעות ודינרי זהב והבא: ורבו יתירה הוספת לי. לאחר שהיה ז' שנים בהמה וחזר למלכותו היה משתבח כן ומהו התוספת שקשר תנין גדול נחש גדול בראשו של ארי כמין אפסר:

[מטילין חלשין על הקדשים ביום טוב, אבל לא - על הפנות].

מאי משמע דהאי "חלשים" לישנא דפורה הוא?

דכתיב: "איך נפלת משמים. הילל בן שחר? נגדעת לארץ חולש על גוים?" (ישעיה יד, יב), אמר רבה בר רב הונא: מלמד שהיה מטיל פור על גדולי מלכות, לידע איזה בן יומו של משפב זכור. וכתב: "כל מלכי גוים כלם"⁹ (ישעיה יד, יח), אמר רבי יוחנן: שנחו ממשפב זכור.

ואמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל בריה, שנאמר: "נחה שקטה כל הארץ פצחו רנה" (ישעיה יד, ז), מכלל: דעד השתא לא הוה רנה.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: אסור לעמוד בביתו של אותו רשע, שנאמר: "ושעירים ירקדו שם" (ישעיה יג, כא).

ואמר רב יהודה אמר רב: בלשעה שביקש אותו רשע, לעשות לאותו צדיק כה, נמשכה ערלתו שלש מאות אמה, והיתה מחגרת על כל המסיבה כולה. שנאמר: "שבעת קלון מכבוד, שיתה גם אתה והערל"¹⁰ (חבקוק ב' טו-ז), "ערל" - בגימטריא שלש מאות הוי.

ואמר רב יהודה אמר רב: בלשעה שירד אותו רשע לגיהנם רעשו כל יורדי גיהנם, אמרו: שמא למשול עליהם הוא בא, או ליחלות כמותם הוא בא? שנאמר: "גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת"¹¹ (ישעיה יד, י). יצאתה בת קול ואמרה: "ממי נעמת רדה והשפכה את ערלים" (יחזקאל לב, יט),

"איך שבת נגש שבתה מדהבה"¹² (ישעיה יד, ד). אמר רב יהודה אמר רב: שבתה אומה זו שאמרה: אמדוד והבא.

קנא

ואיכא דאמרי: שאמרה: מאד מאד הביא בלא מדה.

"ורבו יתירה הוספת לי" (דניאל ד, לג).

אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא: מלמד שרכב על ארי זכר, וקשר תנין בראשו, לקיים מה שנאמר: "וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו" (ירמיה כז, ו).

⁹ כל מלכי גוים כלם שכבו בכבוד איש בביתו
¹⁰ הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שפר למען הביט על מעוריהם. שבעת קלון מכבוד שיתה גם אתה והערל
¹¹ כולם יענו ויאמרו אליך גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת
¹² ונשאת המשל הזה על מלך בכל ואמרת איך שבת נגש שבתה מדהבה

704. קנ, א

רס"י

מתני'

לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיהו נח) ממצוא חפצך: ולא יאמר לחבירו כו'. בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול: אין מחשיבין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו: אבל מחשיך הוא. להיות קרוב לצאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היו בתוך תחומו: ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך: כלל אמר אבא שאול. נותן היה כלל בדבר זה להוסיף דברים אחרים כיוצא בו ולקמיה מפרש לאתווי מאי: כל שאני זכאי באמירתו. שאני רשאי לאומר לחבירו או לנכרי בשבת לעשות למוצאי שבת רשאי אני להחשיך עליו: גמ' מאי שנא כו'. ופשיטא דכיון דאמר לא ישכור ה"ה לא יאמר לחבירו דהא ישראל הוא כמותו ולא מצי לאוגרינהו: אמירה לנכרי שבות. וכבר סתמה רבי למתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה: הא קמ"ל. משנה יתירה בהדיא הוא דלא לימא ליה אבל סתמא שרי ליה למימר: הנראה. עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבא אלי לכשתחשך ושניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שרי כדמפרש טעמא לקמן דבור אסור הרהור מותר:

מְשָׁנָה

לא ישכור אדם פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו.

גְּמָרָא

פְּשִׁיטָא!

מאי שנא הוא ומאי שנא "חבירו"!

אָמַר רב פפא:

חֵבֵר גו'.

מִתְקִיף לָהּ רב אשי:

אָמְרָה לְגו' - שְׁבוּת!

אָלָא אָמַר רב אשי:

אֲפִילוּ תִימָא: "חֵבֵירו" יִשְׂרָאֵל,

הָא קָא מְשַׁמַּע לָן: לא יאמר אדם לחבירו: "שכור לי פועלים", אבל אומר אדם לחבירו "הנראה שתעמוד עמי לערב?".

וּמִתְנִיתִין מַנִּי?

כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה.

דְּתַנְיָא:

"לא יאמר אדם לחבירו: 'הנראה שתעמוד עמי לערב?'."

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אָמַר:

אָמַר אָדָם לְחֵבֵירו: "הִנְרָאָה שְׁתַּעֲמוּד עִמִּי לְעֶרֶב?".

אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה.

וְאָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה?

דְּכָתִיב: "מִמְצוֹא חֲפָצְךָ וְדָבָר דְּבָר"¹³ (ישעיה נח, יג),

דִּיבּוּר - אָסוּר,

הִרְהוּר - מוּתָר.

705. קנ, א

רפ"י

מותר להרהר. בדברי תורה: והיה **מחניך קדוש**. ולא כתיב ביה דבר אלא מקום חנייתך תהא בקדושה וטעמא משום דישאל מהרהרין תמיד בדברי תורה:
ערות דבר. אלמא לא אסיר ליה אלא בשעת דבור:
ההיא כדרב יהודה. כלומר לעולם והיה מחניך קדוש משום הרהור תורה ואפי' אין דבור ולא יראה בך ערות דבר במילתא אחריתי מיירי דאסור בשעת הדבור ולא בשעת הרהור כגון להסתכל בערוה:
ענו"ם ערום. כ"ש ישראל כדמפרש ואזיל:
אימא שפיר דמי. דכבהמה בעלמא הוא:
וערות אביהם. אלמא ערוה היא בבן נח:
ודבור מי אסור והא אמר רב חסדא כו'. וכל הני דבור הוא:
פקוח נפש. בדבר שיש בו סכנה פקוח דיקומבימוני"ט {חילוץ} [כוונת רש"י, כפי הנראה, להצביע על המשותף בין השימושים השונים של הגזרון "פקח": "פיקוח-נפש", "המפקח את הגל" ואולי גם "יין מפקחוי"]:
ופקוח דרבים. כגון לרשות:
טרטיאות וקרסאות ובסילקאות. מיני פלטין הן ששם נאספו לבית הוועד:
ללמדו אומנות. דהא נמי מצוה היא דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו לסטות ומצוה ילפינן מקרא בקדושין בהאשה ניקנית (ד' ל):

[ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? דכתיב: "ממצוא הפצה ודבר דבר" ¹⁴ (ישעיה נח, יג), דיבור - אסור, הרהור - מותר.]

רמי ליה רב אחא בר רב הונא לרבא: מי אמר רבי יוחנן: דיבור - אסור, הרהור - מותר?! אלמא הרהור לאו פדיבור דמי. והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בכל מקום מותר להרהר, חוץ מבית המרחץ ומבית הפסא!

שאני התם, דבעינן: "והיה מחניך קדוש" ¹⁵ (דברים כג, טו) וליכא.

הכא נמי כתיב: "ולא יראה בך ערות דבר" (דברים כג, טו).

ההוא, מיבעי ליה לכדרב יהודה, דאמר רב יהודה: גוי ערום אסור לקרות קרית שמע פגודו.

מאי איריא גוי? אפילו ישראל נמי!

לא מיבעיא קאמר.

לא מיבעיא ישראל דאסור, אבל גוים פיון דכתיב ביה: "אשר בשר המזרים בשדם" (יחזקאל כג, כ), אימא שפיר דמי, קא משמע לן.

אימא הכי נמי!

אמר קרא: "וערות אביהם לא ראו" ¹⁶ (בראשית ט, כג).

ודיבור מי אסיר?! והא רב חסדא ורב המנונא דאמרי תריןיהו: חשבונות של מצוה מותר לחשבון בשבת! ואמר רבי אלעזר: פוסקים צדקה לעניים בשבת. ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: מפקחין פיקוח נפש ופיקוח רבים בשבת, והולכין לבתי כנסיות לפקח על עסקי רבים בשבת. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: הולכין לטרטיאות ולקרסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת. ותנא דבי מנשה: "משדכין על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות!"

אמר קרא: "ממצוא הפצה ודבר דבר" - "הפציה" - אסורים, חפצי שמים - מותרין.

¹⁴ וכברתו מעשות דרכיך ממצוא הפצה ודבר דבר
¹⁵ כי ה' אלוהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך
¹⁶ ולכו אחרונתי ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרונתי וערות אביהם לא ראו

706. קנ, א-ב

רש"י

של מלך. של עצה שאינו שלו ואין צריך בכך כגון הרוצה לבנות בית כד וכך צריך להוציא בו וליני כמו מה לך מה לך ולחשבונות הללו הרי אין צורך בהן לא לך ולא לאחר כגון ההיא דפרישית:

ושל מה בכך. כגון שכבר היו לצורך אלא שעברו כגון כד וכך הוצאתי בבנין זה:

חשבונות שעברו. לקמן מוקי לה דלא עברו לגמרי שעדיין שכר הפועלים עליו שלא נתנו להן ושל מה בכך שעברו לגמרי ואין שכר פועלים עליו:

כך וכך הוצאתי. אלמא עברו מותרין:

תקשי לך היא גופא. ברייתא קמייתא רישא קתני שעברו אסורין וסיפא קתני של מה בכך מותרין דהיינו עברו:

אמר רב יהודה אמר שמואל:

חשבונות של מלך, ושל מה בכך - מותר לחשבון בשבת.

תניא נמי הכי:

"חשבונות שעברו ושעתידין להיות - אסור לחשבון.

של מלך ושל מה בכך - מותר לחשבון".

קנב

ורמיהו:

"חושבין חשבונות שאינן צריכין,

ואין מחשבין חשבונות שצריכין בשבת.

ביצד?

אומר אדם לחבירו: "כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו, כך וכך דינרין הוצאתי על דירה זו".

אבל לא יאמר לו: "כך וכך הוצאתי, וכך וכך אני עתיד להוציא!"

ולטעמיה,

קשיא לך היא גופא!

אלא,

הא - דאיכא אגרא דאגרא גביה.

הא - דליכא אגרא דאגרא גביה.

707. קנ, ב

"אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות".

רש"י

צ'ף. אילן גדול הוא ובעל ענפים הרבה ושלשה מיני אוכל יש בפירותיו אביונות קפריסין ולולבין:

ש'אם יש בורגנין. מעי' אמה לעי' אמה הולך אפי' בשבת שהכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כדי' אמות כדאמרין בעירובין (דף כ"א). וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומר אפילו במקום שאין שם ההיתר:

המחוברים. שא"א לקצן בשבת ע"י שום תקנה:

קש. זנבות השבולים אשטרצ"י"א {קש} [ראה לעיל כ:]:

בתיבנא סריא. שאפי' יש מחיצות אינו מביא משום דמוקצה הוא:

על עסקי כלה ומת אין. דחפצי שמים הן אבל על עסקי אחר אפי' דומיא דכלה לא:

בשלמא אחר דומיא דכלה. משכחת לה. דאסור להחשיך כגון לחתוך מן המחובר:

למיגז לה אסא. דעבדו לה גנטא דאסא לכלתא:

אלא עסקי מת מאי היא. הבאה דארון ותכריכין ואמאי לאחר לא לימא הואיל ואם יש שם מחיצות מביא:

למיגז ליה גלימא. לתקן לו תכריכין דאין היתר לדבר היום כלל:

תנו רבנן:

"מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר לשבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס, ועלתה בו צ'ף, וממנה היתה פונסתו ופרנסת אנשי ביתו".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

מותר לאדם לומר לחבירו: "לכרה פלוני אני הולך למחר", שאם יש בורגנין הולך.

תנן:

"אין מחשיבין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות".

בשלמא לשכור פועלים דבשבת לא מצי אגר, אלא להביא פירות? לימא: שאם יש שם מחיצות מביא!

משפחת לה בפירות המחוברים.

והתני רבי אושעיא:

"אין מחשיבין על התחום להביא תבן וקש",

בשלמא קש - משפחת לה במחובר.

אלא תבן. היכי משפחת לה?

בתיבנא סריא.

תא שמע:

"מחשיבין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת" (שבת קנ"א).

על "עסקי כלה ומת" - אין, על עסקי אחר - לא.

בשלמא אחר דומיא דכלה משפחת לה למיגזא ליה אסא.

אלא מת מאי ניהו?

להביא לו ארון ותכריכין.

וקתני "מת" - אין, אבל אחר - לא.

ואמאי? לימא: שאם יש שם מחיצות מביא!

מת נמי משפחת לה למיגזא ליה גלימא.

708. קנ, ב

רס"י

ואע"ג דלא אבדיל. אסיפא דמתניי מתמה דקתני ומביא פירות בידו לקוצצן מן המחובר בלא הבדלה:
 בין הגיתות שנו. דאיכא כוס בשדה:
 המבדיל בין קודש לחול. להיכרא בעלמא ללוות את המלך:
 ועבדינן צורכין. ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס:
 ומסלתינן סילתי. חוטבין עצים:

"אבל מחשיבין [לשמור, ומביא פירות בידו]."

ואף על גב דלא אבדיל?

והאמר רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אליעזר בן יעקב:

אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל!

וכי תימא: דאבדיל בתפלה,

והאמר רב יהודה אמר שמואל:

המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס!

וכי תימא דאבדיל על הכוס - כוס בשדה מי איכא!?

תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא:

בין הגיתות שנו.

אמר ליה רבי אבא לרב אשי:

במערכא אמרינן הכי: "המבדיל בין קודש לחול" ועבדינן צורכין.

אמר רב אשי:

כי הוינא בי רב כהנא, הוה אמר: "המבדיל בין קודש לחול" ומסלתינן סילתי.

709. קנ, ב - קנא, א

רש"י

אחייא. קאי ומשוי כללא :
אי נימא ארישא. דקתני ת"ק
לאיסורא וקאתי אבא שאול
לשווייה בה כללא אי"כ דכללא
לאיסורא ה"ל למימר בהדיא כל
שאינו זכאי באמירה כגון אלו
שאינו רשאי לומר לחבירו שכור
לי פועלים או הבא לי פירות
למוצאי שבת אינו רשאי
להחשיך מיבעי ליה :

אלא אסיפא קאי. דקאמר ת"ק
להיתרא אבל מחשיך הוא
לשמור ואתא איהו ושווייה ביה
כללא להביא כל כיוצא בהן :

האי כל שאני זכאי להחשיך
עליו זכאי אני באמירתו מיבעי
ליה. דהיתר דחשיכה תנן והיתר
דאמירה לא תנן והיכי תלי תניא
בדלא תניא :

לעולם אסיפא קאי. כדקאמרת
ודקשיא לך אמירה מהיכא
קאמר ליה להיתירא דתלי בה
החשכה אהא קאי דאמר רב
יהודה כו' אלמא זכאי אני
באמירתו ואבא שאול ות"ק
כולהו פשיטא להו הא דשמואל
וקאמר ליה אבא שאול לת"ק
מי לא מודית בהא שאתה מתיר
להחשיך דמותר הוא לומר
כדשמואל אלמא הואיל ומותר
לומר מותר להחשיך הלכך
אמאי נקטת החשכה לשמור
לחודא שוי כללא למילתא
ואימא כל שאני זכאי באמירתו
רשאי אני להחשיך עליו דש"מ
הך וש"מ מת וכלה דהא נמי
זכאי באמירתו הוא כדמפרש
לקמן והלכך מחשיכין עליו
וסיפא דמתני' דקתני מחשיכין
על התחום לפקח על עסקי כלה
אבא שאול היא :

כלל אמר אבא שאול כו'. והאי
נמי זכאי באמירתו כדקתני
סיפא ואומר לו לך למקום
פלוגי :

סכום מקח. מנה ומאתים :

בכלל אמר אבא שאול:

כל שאני [זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו].

איבעיא להו:

"אבא שאול" אהייא?

אילימא ארישא קאי: "אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים, להביא פירות".

קנא, א. האי "כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני בחשיכתו"?

"כל שאני זכאי באמירתו איני רשאי בחשיכתו" מיבעי ליה!

אלא: אסיפא קאי: "אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו",

"כל שאני זכאי בחשיכתו רשאי אני באמירתו" מיבעי ליה!

לעולם אסיפא קאי,

ואבא שאול אהא קאי דאמר רב יהודה אמר שמואל:

מותר לאדם לומר לחבירו: "שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי",

וקאמר אבא שאול לתנא קמא: מי לא מודית דמותר אדם לומר לחבירו:

"שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי",

ואימא: "כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו",

"בכלל" לאתויי מאי?

לאתויי הא דתנו רבנן:

"אין מחשיכין על התחום להביא בהמה.

היתה עומדת חוץ לתחום - קורא לה והיא באה.

בכלל אמר אבא שאול:

כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו.

ומחשיכין לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין.

ואומרים לו: "לך למקום פלוני, ואם לא מצאת במקום פלוני הבא במקום פלוני.

לא מצאת במנה הבא במאתים".

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח".

710. קנא, א

רפ"י

מְשָׁנָה

מחשיבין על התחום לפקח על עסקי בלה, ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים.
 גוי שהביא חלילין בשבת - לא יספוד בהן ישראל,
 אלא אם בן באו ממקום קרוב.
 עשו לו ארון וחפרו לו קבר - יקבר בו ישראל.
 ואם בשביל ישראל - לא יקבר בו עולמית.

גְּמָרָא

מאי "ממקום קרוב"?

רב אמר:

ממקום קרוב ממש.

ושמואל אמר:

חיישינן שמא חוץ לחומה לנו.

דיקא מתניתין פותיה דשמואל,

דקתני: "עשה לו ארון וחפר לו קבר - יקבר בו ישראל".
 אלמא: מספיקא שרי,
 הקא נמי מספיקא שרי.

ותניא פותיה דרב:

"עיר שישאל וגוים דרים בה,

והיתה בה מרחק המרחצת בשבת,

אם רוב גוים - לערב, רוחץ בה מיד.

אם רוב ישראל - ימתין עד כדי שיחמו חמין.

מחצה על מחצה - אסור, וימתין עד כדי שיחמו חמין.

רבי יהודה אומר:

באמבטי קטנה,

אם יש בה רשות - רוחץ בה מיד".

מאי "רשות"?

אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה:

אם יש בה אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו עשרה קומקומין בבת אחת,
 באמבטי קטנה - מותר לרחוץ בה מיד.

מתני'

נכרי שהביא חלילין בשבת.
 בשביל ישראל:

לא יספוד בהן ישראל. לעולם
 וקנסא הוא משום דמוכחא
 מילתא דבשבילו הובאו דאין
 דרך להביא חלילין אלא בשביל
 מת:

ממקום קרוב. בתוך התחום:

עשו לו ארון. בשביל נכרי או
 למכור:

גמ'

רב אמר ממקום קרוב ממש.
 כלומר שידוע לנו בירור הדבר
 דממקום קרוב באו שראינום
 שהיו בביתו:

ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ
 לחומה לנו. אפילו הביא מחוץ
 לעיר אנו תולין להתיר ואומרים
 שמא בתוך התחום לנו ערב
 שבת וסופדין בהן במוצי"ש מיד
 וחיישינן נמי אמרינן לקולא
 כדאמרי' במס' חגיגה (דף טו.).
 גבי בתולה שעברה חיישינן
 שמא באמבטי עיברה ומותרת
 לכהונה ולשמואל הכי קאמר
 מתני' לא יספוד בהן ישראל
 אא"כ יש לתלות שבאו ממקום
 קרוב ולאפוקי בידוע דמחוץ
 לתחום באו: ה"ג דיקא מתני'
 כוותיה דשמואל ותניא כוותיה
 דרב:

יקבר בו ישראל. דתלינן
 מספיקא שמא לצורך נכרי
 נעשה:

תניא כוותיה דרב. דספיקא
 אסור דקתני מחצה על מחצה
 ימתין בכדי שיחמו חמין וא"ת
 בכדי שיחמו חמין מיהא שרי
 והכא תני לא יספוד בהן משמע
 לעולם הכא מוכחא מילתא אבל
 במרחץ לא מוכחא מילתא כולי
 האי הואיל ואיכא נכרים:

באמבטי קטנה. שיש לתלות
 ולומר משחשיכה הוחמה על ידי
 עבדים וקומקמין הרבה:

אם יש בה רשות. אדם חשוב
 שליט:

רוחץ בה. ישראל מיד דיש לומר
 משחשיכה הוחמו חמין לאותו
 נכרי לישנא אחרינא גרסינן
 תניא כוותיה דשמואל ולא
 גרסי' דייקא מתני' כו' עד
 מספיקא שרי ומייתי' סיעתא
 לשמואל מדרבי יהודה דתלינן
 לקולא ורישא לא קשיא ליה
 כיון דמחצה על מחצה ודאי
 בשביל ישראל ונכרים הוחמו
 שהרי לא לאדם אחד לבדו
 הוחמו דנימא ספיקא לנכרי
 ספק לישראל ולשון זה נראה לי
 עיקר ורבותי נמי לא גרסי לעיל
 להא דקתני עשה נכרי את
 הארון עד מספיקא שרי ומיהו
 לא מפרשי לה כדפרישית:

רש"י

ימתין בכדי שיעשו. נהי דלא מוכחא מילתא מיהו י"ל שמא בשביל ישראל נעשה:
בעומד. הקבר באיסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל:
ארון מאי איכא למימר. להוכיח דלא בשביל ישראל נעשה:
במוטל. הארון:
על קברו. של נכרי באיסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון:

711. קנא, א

"עשו לו ארון וחרפו לו קבר [- יקבר בו ישראל]."

אמאי?

הכא נמי ימתין בכדי שיעשו!

אמר עולא:

בעומד באסרטיא.

תינח קבר, ארון מאי איכא למימר?

אמר רבי אבהו:

במוטל על קברו.

712. קנא, א-ב

רש"י

מְשָׁנָה

עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַמֵּת:

סְכִין,

וּמְדִיחִין אוֹתוֹ,

וּבִלְבָד שְׁלֵא יִזִּיז בּוֹ אֶבֶר.

שׁוֹמְטִין אֶת הַפֶּה מִתַּחְתָּיו, וּמְשִׁילִין אוֹתוֹ עַל הַחוּל בְּשִׁבִיל ^אשְׂמִימְתִין.

קוֹשְׁרִין אֶת הַלְּחִי,

לֹא שְׂיַעֲלֶה, אֲלֵא שְׁלֵא יוֹסִיף.

וְכֹן קוֹרֶה שְׁנִשְׁבְּרָה - סוֹמְכִין אוֹתָהּ בְּסַפְסָל אוֹ בְּאֲרוֹכוֹת הַמָּטָה,

לֹא שְׂתַעֲלֶה, אֲלֵא שְׁלֵא תוֹסִיף.

קנא,ב

גְּמָרָא

וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל:

מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מְאִיר שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְבֵית הַמְּרֻחָץ,

בִּיקֵשׁ לְהַדִּיחַ קַרְקַע,

אָמַר לוֹ: אֵין מְדִיחִין.

לְסוּד קַרְקַע,

אָמַר לוֹ: אֵין סְכִין!

קַרְקַע בְּקַרְקַע מַחְלָפָא,

מֵת בְּקַרְקַע לֹא מִיַּחְלָף.

["עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַמֵּת"].

"כַּל" לְאַתּוּי מְאִי?

לְאַתּוּי הָא דְתַנּוּ רַבְנָן:

"מְבִיאִין כְּלֵי מִיָּקָר, וְכֵלֵי מִתְּכֹת, וּמְנִיחִין עַל כְּרִיסוֹ כְּדֵי שְׁלֵא תַפּוּחַ.

וּפּוֹקֵקִין אֶת נִקְבֵי כְּדֵי שְׁלֵא תִיכְנַס בְּהוֹן הַרוּחַ.

וְאִף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻבְמַתּוֹ:

"עַד שְׁלֵא יִרְתַּק חֶבֶל הַכֶּסֶף"¹⁷ (קהלת יב, 1) - זֶה חוּט הַשְּׂדֵרָה,

"וְתַרְזֵן גֹּלֶת הַזֹּהָב" - זֶה אֲמָה,

"וְתַשְׁבֵּר כַּד עַל הַמְּבוּעַ" - זֶה הַבְּרֶט.

"וְנָרִץ הַגִּלְגַּל אֶל הַבּוֹר" - זֶה פֶּרֶשׁ.

וְכֹן הוּא אוֹמֵר: "זוֹרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ הַגִּיכִם" (מלאכי ב, ג).

אָמַר רַב הוּנָא וְאָמְרֵי לֵה אָמַר רַב חֲגָא:

אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שְׂמִיחִין דְּבָרֵי תוֹרָה, וְעוֹשִׂין כָּל יְמֵיהֶם כְּחַגִּים.

אָמַר רַבִּי לִוי אָמַר רַב פְּפִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

לְאַחַר שְׁלֵשָׁה יָמִים, כְּרִיסוֹ נִבְקַעַת וְנוֹפְלָת לֹא עַל פְּנָיו, וְאוֹמְרָת לוֹ "טוֹל מַה שְׁנַתַּת בִּי".

מתני'
ומדיחין במים:
שלא יזיז
בו אבר. לא יגביה לו ידו או רגלו
או ריסי עיניו:
שימתין. שלא יסריח מחמת
חום הסדין והכרים:
קושרין את הלחי. של מת שהיה
פיו הולך ונפתח קושרין את
לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר:
ולא שיעלה. להסגר ממה
שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא
שלא יוסיף ליפתח:
סומכין אותה בספסל. שהרי
תורת כלי עליו:
לא שתעלה. דהוה ליה בונה:

גמ'
ואמר לו אין סכין. אלמא דבר
האסור לטלטל אסור לסוך:
קרקע בקרקע מיחלף. כלומר
ההוא לאו משום טלטול הוא
אלא משום אשוויי גומות ואע"ג
דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא
למיחש לאשוויי גומות מיחלף
מיהא בקרקע אחר:
כל צרכי המת לאתויי מאי. דלא
תנן:
כלי מיקר. שמביאים קרירות
כגון זכוכית:
ואף שלמה אמר בחכמתו.
שכריסו של מת ניפחת ונבקעת:
זה חוט השדרה. שהוא כמין
חבל ולבן ככסף:
זו אמה. שהוא מעין של תולדה
כמו גולות מים (יהושע טו):
זה פרש. וגלגל לשון גלל
(יחזקאל ד):
אל הבור. שנופל לתוך פיו:
כחגים. בתענוגים:

¹⁷ עד אשר לא ירתק חבל הכסף ותרזין גולת הזהב ותשבר כד על המבוע ונרוץ הגלגל אל הבור

713. קנא, ב

רש"י

מתני'
אין מעצמין. את עיניו בשבת
 אפילו אחר יציאת הנפש דמוזי
 בו אבר :
שופך דמים. כדמפרש בברייתא
 בגמ' שבטורח מועט מקרב
 מיתתו :

גמ'
ואוחז בשני גודלי רגליו. עוצרן
 באצבעותיו :
וחתכם. לשון חיותכם :
אריה אבי תרי לא נפיל. להורגן
 כדכתי' ומוראכם תרי וכתוב על
 כל חית הארץ ואפי' ארי :
כדרמי בר אבא. דנקנסה עליו
 מיתה ונדמה לארי כבהמה :
נמשל. מי שחיה מושלת בו
 בידוע שכבהמה נדמה :

משנה

אין מעצמין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת נפש.
והמעצים עם יציאת הנפש - הרי זה שופך דמים.

גמרא

תנו רבנן:

"המעצמו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים.
משל לנר שפכה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה - מיד פבתה".

תניא:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:
הרוצה שיתעצמו עיניו של מת נופח לו יין בחוטמו,
ונותן שמן בין ריסי עיניו,
ואוחז בשני גודלי רגליו,
והו - מתעצמין מאליהו".

תניא:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:
תינוק בן יומו חי - מחללין עליו את השבת.
אמרה תורה: "חלל עליו שבת אחד, כדי שישמור שבתות הרבה".
דוד מלך ישראל מת - אין מחללין עליו.
בין שמת אדם - בטל מן המצות".

והיינו דאמר רבי יוחנן:

"במתים חפשי" ¹⁸ (תהלים פח, ו) - **כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצות.**

ותניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:
תינוק בן יומו חי - אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים.
אבל עוג מלך הבשן מת - צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים.
שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה" ¹⁹ (בראשית ט, ב) - **כל זמן שאדם חי אימתו מושלת על הבריות.**
בין שמת - בטלה אימתו".

אמר רב פפא:

נקיטין: אריה אבי תרי - לא נפיל.

הא קא חזינן דנפיל!

ההוא כדרמי בר אבא, דאמר רמי בר אבא:
אין חיה שולטת באדם, עד שגדמה לו כבהמה,
שנאמר: "ואדם ביקר בל ילין נמשל פבהמות נדמו" ²⁰ (תהילים מט, יג).

אמר רבי חנינא:

אסור לישן בבית יחידי,
וכל הישן בבית יחידי - אחזתו לילית.

¹⁸ **במתים חפשי** כמו חללים שוכבי קבר אשר לא זכרתם עוד

¹⁹ **ומוראכם וחתכם יהיה** על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים

714. קנא, ב

רס"י

עשה. צדקה :
עד שאתה מוצא. למי לעשות :
ומצוי לך. ממון :
ועודך בידך. עודך ברשותך
 קודם שתמות :
לא זכות. לא דבר לזכות בו
 שכולם עשירים :
ולא חובה. לאמץ לב ולקפוץ יד :
על מדה זו. שלא יבא לידי עניות
 דדבר המזומן הוא לבא או עליו
 או על בנו או על בן בנו :
ונתן לך רחמים. שתרחס על
 הבריות :

ותניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

עשה עד שאתה מוצא, ומצוי לך, ועודך בידך.

ואף שלמה אמר בחכמתו:

"וזכר את בודאך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה" (קהלת יב, א) - **אלו ימי הזקנה.**

"והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א) - **אלו ימי המשח, שאין בהם לא זכות ולא חובה."**

ופליגא דשמואל,

דאמר שמואל:

אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שיעבוד מלכות בלבד.

שנאמר: "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ"²⁰ (דברים טו, יא).

ותניא:

"רבי אלעזר הקפר אומר:

לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו,

שאם הוא לא בא - בא בנו,

ואם בנו לא בא - בן בנו בא,

שנאמר: "כי בגלל הדבר הזה"²¹ (דברים טו, י).

["כי בגלל הדבר הזה"]

תנא רבי רבי ישמעאל:

גלגל הוא שחוזר בעולם."

אמר רב יוסף:

נקיטינן: האי צורבא מרבנן לא מיעיני.

והא קא חזינן דמיעיני!

אם איתא דמיעיני, אהדורי אפתחא לא מיהדר.

אמר לה רבי חייא לדביתהו:

כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא, כי היכי דלקדמו לבניך.

אמרה ליה: מילט קא לייטת להו?!

אמר לה: קרא קא פתיב: **"כי בגלל הדבר הזה"**,

ותנא רבי רבי ישמעאל:

גלגל הוא שחוזר בעולם.

ותניא:

"רבן גמליאל ברבי אומר:

"ונתנו לך רחמים ורחמך והרבך" (דברים יג, יח) -

כל המרחם על הבריות - מרחמין עליו מן השמים.

וכל שאינו מרחם על הבריות - אין מרחמין עליו מן השמים."

²⁰ כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמור פתוח תפתח את ירך לאחיך לענייך ולאביונך בארצך

²¹ נתון נתון לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך

715. קנא, ב - קנב, א

רש"י

זו פדחת. המצח שהוא חלק ומצהיר יותר מכל הפרצוף: זה חוטם. שהוא תואר פני אדם: זו נשמה. כדכתיב נר אלהים נשמת אדם (משלי כ): הלסתות. לחיים: ושבנו העינים. חשכת עינים יבא ויכסה המאור אחר שירבה בבכיה בזקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו: מרווח. מאור עינים: אפילו מליא. כחלא בעינו כמכחול גדול: כאביסנא של גרדאי. כובד של גרדיים אינשובליש { כובד [ראה לעיל קיג.]} בלע"ז: אוקומי. המאור מוקים שלא יחשיך יותר ממה שהוא: מאי קמ"ל. בהא דאמר אפי' כאביסנא דגרדאי: אליים. עב: מנחלא. עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן בעינו וקורין לו מנחול: תיכלא ועיורא. שיכול בניס ועיורון הדמעה: של בכי. מתוך אבל וצרה: של בית הכסא. מתוך יסורין: של פירות. כגון ריח חרדל:

"עד אשר לא תחשך" ²² (קהלת יב, ב),
 "השמש והאור" - זו פדחת והחוטם.
 "והירח" - זו נשמה,
 "והמזכבים" - אלו הלסתות.
 "ושובו העינים אחר הגשם" - זו מאור עיניו של אדם, שהולך אחר הבכי.

אמר שמואל:

האי דמעטא עד ארבעין שנין הדרא.
 מכאן ואילך - לא הדרא.

ואמר רב נחמן:

האי כוחלא:

עד ארבעין שנין - מרווח,

מכאן ואילך - אפילו מליא כאביסנא דגירדאי, אוקומי מוקים, ארוחי לא מרווח.

מאי קא משמע לן?

כמה דאלים מנחלא - טפי מעלי.

רבי חנינא שכיבא ליה ברתיה,

לא הוה קא בכי עלה.

אמרה ליה דביתהו: תרנגולתא אפיקת מביתה?!

אמר לה: תרתיה?! תכלא ועיורא!

סבר לה פי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה:

שש דמעוה הן:

שש פות, ושש רעות.

קנב, א, של עשן, ושל בכי ושל בית הפסא - רעות.

של סם, ושל שחוק, ושל פירות - פות.

²² א וזכר את-בוראיה בימי חזרתה עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין-לי בהם חפץ.

ב עד אשר לא-תחשך השמש והאור והירח והמזכבים ושובו העינים אחר הגשם.

ג ביום שיעו שמרי הפית והתעונו אנשי החיל ובטלו הטחנות כי מעטו וחסכו הראות פארבות.

ד וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחוו כל-בנות השיר.

ה גם מגבה יראו וחתומים בדרה וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביזנה פי-הולך האדם אל-בית עולמו וסבבו בשוק הסופדים.

ו עד אשר לא-ירחק (ניתק) חבל הכסף ותרוץ גלת ההגב ותשבר פד על-המבוע וערץ הגלגל אל-הבור.

ז וישב העפר על-הארץ כשהיה הרוח תשוב אל-האלהים אשר נתנה.

ח ויבל הבליים אמר הקהלת הכל הכל. [קהלת פרק יב א-ח]

716. קנב, א

רפ"י

הכסלים. ליפלאנקייש
 {(השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה) [ראה ב"מ כג:]} :
והצלעות. שהן שומרין בני המעיים וחיותו של אדם וסוגרין בעדם :
אלו שוקיים. שכחו של אדם נסמך עליהם :
לבי אבידן. מקום העשוי להתווכח שם צדוקים ובייתוסים עם ישראל במקראות :
טור תלג. ההר נעשה שלג כלומר ראשי לבן :
סחרוני גלידין. סביבותיו של הר מלאו קרח כלומר שפמי וזקני הלבינו :
כלבוהי לא נבחין. קולי אינו נשמע :
טחנהי. השינים :
אדלא אבידנא בחישנא. אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע ונראה כמי שמבקש דינר הנאבד לו :
תתני טבא מתלת. טובים ב' הרגלים של ימי בחרות מגי של זקנה שצריך משענת עם רגליו :
ווי לה. חבל עליה כלומר יש לו להתאונן ולצעוק ווי ההולכת ואינה חוזרת :
כלילא דוורדא. נזר של וורד :
חילפי. אורטיאייש {סרפדים} :
דוק בככי ותשכח בניגרי. אכול הרבה ותמצא האכילה בפסיעותיך שיחזק כחך דוק כמו אכלה מדקה (דניאל ז) לשון כוסס :
שרי שקיד. פתח פיד :

"ביום שיזעו שמרי הבית והתענותו" (קהלת יב, ג).
"ביום שיזעו שמרי הבית" - אלו הקסלים והצלעות,
"והתענותו אנשי החל" - אלו שוקים.
"ובטלו הטחנות" - אלו שיניים.
"והשכו הראות בארבות" - אלו עיניים.

אמר ליה קיסר לדבי יהושע בן חנניה:
מאי טעמא לא אתית לבי אבידן?
אמר ליה: טור תלג סחרוני גלידין.
כלבוהי לא נבחין.
טחנהי לא טוחנין.
כי רב אמרי: אדלא אבידנא, בחישנא.

תניא:

"דבי יוסי בר קיסמא אומר:
טבא תרי מתלת.
ווי לה לחדא דאזלא ולא אתיא."

מאי היא?

אמר רב חסדא:
נקותא.

כי אתא רב דימי אמר:
נקותא כליא דוורדא, סבותא כליא דחילפא.

תנא משמיה דרבי מאיר:
"דוק בככי ותשכח בניגרי,
שנאמר: "ונשבע להם ונהיה טובים ורעה לא ראינו" (ירמיה מד, יז)."

אמר ליה שמואל לרב יהודה:
שיננא, שרי שקיד ועייל לחמך.
עד ארבעין שנין - מיכלא מעלי,
מפאן ואילך - משתי מעלי.

717. קנב, א

רס"י

גוּזָא. סריס וצדוקי היה:
מהכא לקרחינא כמה הוי. כמה מהלך יש מכאן עד הקרח ולהקניטו על קרחתו נתכוון:
כמהכא לגוּזָא. כמו שמכאן עד הסריס:
אמר ליה צדוקי ברחא קרחא בארבעה. שהקרח לקוח בארבע. ברחא קרחא הוא עז על שם שאינו מלובש בצמר כרחל קרוי קרחא:
אמר ליה. רבי יהושע:
עיקרא שליפא. שה שביציו עקורים ונתוקין לוקחין בשמנה:
חזייה. צדוקי לרבי יהושע דלא סיים מסאגיה:
קרחא מצויינא. אתה הקרח במריבה אתה באת עמדי בתמיה:
אמר לו רבי יהושע עיקרא שליפא תוכחה. אתה הסריס להקניטני ולהתווכח עמי באת:
לא הקבלנו פניך לא הקבלת פני ודרך ענוה קאמר ליה:
סלעים. קטנים נעשו גבוהים שזקנתי:
קרובים. נדמין לי כרחוקים:
שתים נעשו לי שלש. שצריך אני משענת:
משים שלום בבית. אבר תשמיש:
לישנא אחרינא קרובים נעשו רחוקים מרוב חלשות של אדם כשמזקין צריך להרחיק רגליו זה מזה:

אמר ליה ההוא גוּזָא לרבי יהושע בן קרחה:
מהכא לקרחינא כמה הוי?

אמר ליה:
כמהכא לגוּזָא.

אמר ליה:
ברחא קרחא בארבעה.

אמר ליה:
עיקרא שליפא בתמניא.

חזייה דלא סיים מסאגיה,

אמר ליה:
דעל סוס - מלך.
דעל חמור - בן חורין,
ודמנעלי בריגלוהי - בר איניש.
דלא הא ולא הא - דחפיר וקביר טב מיניה.

אמר ליה:
גוּזָא גוּזָא, תלת אמרת לי, תלת שמעת:
הדרת פנים זקן,
שמחת לב אשה,
"נתלת ה' בנים" (תהלים קכו, ג),
ברוך המקום שמנעה מכולם.

אמר ליה:
קרחה מצויינא?!

אמר ליה:
עיקרא שליפא תוכחה?!

אמר ליה רבי לרבי שמעון בן חלפתא:
מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, בדרך שהקבילו אבותי לאבותיך?
אמר ליה: סלעים נעשו גבוהים,
קרובים - נעשו רחוקים,
משותים - נעשו שלש,
משים שלום בבית - בטל.

רש"י

שאינו טוחן. שאין בני מעיו טוחנין אכילתו:
קורקבן. הוא המסס שקורין צינפיל {המסס (החלק השלישי בקיבת מעלי-הגירה)}:
כל בנות השיר. כל קולות של שיר הויין ליה שוחה:
שדעתן של זקנים משתנות. ובזקנה מרובה קאמר:
מתרפטות. מתבקעות כמו מנעל המרופט (לעיל דף קמא):
מתכבדות. כמו ואזניו הכבד (ישעיה ו'): שטוף: כמו סוס שטוף במלחמה (ירמיה ח') להוט אחר הדבר ורודף:
וטעם זקנים יקח. ועיי"כ מדקשי קראי אהדדי חד מתוקם בחכמים וחד בזקני השוק:

718. קנב, א

"וסגרו דלתים בשוק" וגו'. (קהלת יב, ד) - **אלו נקביו של אדם.**
"בשפל קול הטחנה" - **בשביל קורקבן שאינו טוחן.**
"ויקום לקול הצפור" - **אפילו צפור מנערתו משנתו.**
"וישחו כל בנות השיר" - **שאפילו קול שירים ושירות דומות עליו כשוחה.**
ואף ברזילי הגלעדי אמר לדוד:
"בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לדע?"²³ (שמואל ב' יט, לו) - **מכאן שדעותן של זקנים משתנות.**
"אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה?" - **מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות.**
"אם אשמע עוד בקול שרים ושרות" - **מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות.**

אמר רב:

ברזילי הגלעדי שקרא הוה,

דהיא אמתא דהויא בי רבי בת תשעין ותרתין שנין, והות טעמא קידרא.

רבא אמר:

ברזילי הגלעדי שטוף בזמה הוה,

וכל השטוף בזמה - זקנה קופצת עליו.

תניא:

"רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר:

תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם,

שנאמר: "בישישים חכמה וארך ימים תבונה" (איוב יב, יב).

ועמי הארץ כל זמן שמזקינין טפשות נתוספת בהן,

שנאמר: "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח" (איוב יב, כ).

²³ בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות

רש"י

מגובה ייראו. יראים הם הזקנים מגבשושית שבדרכים ואומרים גבוהים הם: **תוהים**. פחדים: **וינאץ השקד**. אילן של שקדים יציץ ויהיו בולטין נצים שלו: **זו קליבוסת**. עצם של הנק"א {מותן} שהירך תקוע בו בולט ויוצא מרוב תשות כחו: **ויסתבל החגב**. דומה עליו כסבל משא כבד: **ותפר האביונה**. תבטל התאווה חמדת תשמיש: **פסיק סידרא**. מסדר פרשיות של פסוקים: **נגיד ואיתנח**. רב: **חמדיה**. תאותו: **זו אשה**. אם לא על פי גזרת המלך לא היתה ראויה להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רצים אחריה: **מדור לפי כבודו**. מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד ואחד לבית המוכן לו: **בשער אחד**. אף כאן הכל מתים בענין אחד: **שאדם עושה בילדותו**. רוב תשמיש: **משחירים פניו**. מתיש כחו: שאין לו מנחמים אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו: **במקומו**. במקום שמת שם: **כל יומא**. ז' ימי אבילות:

א. 719. קנב, א

"גם מגובה ייראו" - שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו פהרי הרים.
"וחתחתים בדרך" - בשעה שמהלך בדרך נעשו לו תוהים.
"וינאץ השקד" - זו קליבוסת.
"ויסתבל החגב" - אלו עגבות.
"ותפר האביונה" - זו חמדה.

רב כהנא הוה פסיק סידרא קמיה דרב. כי מטא להאי קרא, נגיד ואיתנח, אמר: שמע מינה בטל ליה חמדיה דרב.

אמר רב כהנא:

מאי דכתיב: **"כי הוא אמר ויהי"**²⁴ (תהלים לג, ט) - **זו אשה**.
"הוא צוה ויעמד" - אלו בנים.

תנא:

"אשה - חמת מלא צואה, ופיה מלא דם, והכל רצין אחריה".

"כי הלך האדם אל בית עלמו" (קהלת יב, ה).

אמר רבי יצחק:

מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו. משל למלך שנקנס הוא ועבדיו לעיר, קשהו נכנסין - כולן בשער אחד נכנסין, קשהו לנין - כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו.

ואמר רבי יצחק:

מאי דכתיב: **"כי תילדותו והשחרות הבל"** (קהלת יא, י)?
 דברים שאדם עושה בילדותו - משחירים פניו לעת זקנתו.

ואמר רבי יצחק:

קשה רימה למת כמחט בבשר החי, שנאמר: **"אך בשרו עליו יכאב"**²⁵ (איוב יד, כב).

אמר רב חסדא:

נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבועה, שנאמר: **"ונפשו עליו תאבל"**, וכתיב: **"ויעש לאביו אבל שבעת ימים"** (בראשית נ, י).

אמר רב יהודה:

מת שאין לו מנחמין, הולכין עשרה בני אדם ויושבין במקומו.

ההוא דשכיב בשכבותיה דרב יהודה,

לא היו לו מנחמין,

כל יומא הוה דבר רב יהודה בי עשרה, ויתבי בדוכתיה. לאחר שבועה ימים איתתני ליה בחילמיה דרב יהודה, ואמר ליה: תנוח דעתך שהנחת את דעתי.

קנב,

²⁴ כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד

²⁵ אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל

רש"י

גולל. הוא כיסוי שנותנים על ארונו:
ונפשו עליו תאבל. כל זמן שיש לו בשר יש לו לנפש צד חיות להבין:
וישוב העפר. גופו קרוי עפר ומששב אל הארץ כשהיה מיד והרוח תשוב שאין בו רוח עוד:
אשר נתנה. קרא יתירה הוא לידרש הוי זהיר שתשיבנה אליו כמה שנתנה לך נקייה בלי עון:
כלי ינתנו לאוצר. להצניען אף זו תינתן תחת כסא הכבוד:
לכובס. ללבנן אף זו לגיהנם לצורפס שם:
בבית האסורים. בחשך בלא אורה ושלוה:
כף הקלע. רחב הרצועה שנותן האבן לתוכה לקלע עשויה כעין כף:
בצרוח החיים וגו'. את ה' אלהיך עמו בכסאו:
זוממות. כמו בזממא דפרזלא (לעיל דף נא:) חבושות בבית הסוהר:
אלו ואלו. רשעים ובינונים:

אמר רבי אבהו:

כל שאומרים בפני המת, יודע עד שיסתם הגולל.

פליגי בה רבי חייא ורבי שמעון ברבי:

חד אמר: עד שיסתם הגולל.

וחד אמר: עד שיתעפל הבשר.

מאן דאמר: "עד שיתעפל הבשר",

דכתיב: "אף בשרו עליו וכאב ונפשו עליו תאבל" (איוב יד, כב).

מאן דאמר: "עד שיסתם הגולל",

דכתיב: "וישב העפר על הארץ כשהיה"²⁶ (קהלת יב, ז).

תנו רבנן:

"והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת יב, ז),

תנה לו כמו שנתנה לה,

בטהרה - אף אתה בטהרה.

משל למלוך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו.

פקחין שבהן - קיפלוס והניחוס בקופסא.

טפשים שבהן - הלכו ועשו בהן מלאכה.

לימים ביקש המלך את בליו,

פקחין שבהן - החזירום לו בשהן מגוהצין,

טפשיין שבהן - החזירום לו בשהן מלונכלין.

שמח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת טפשיין.

על פקחין אמר: ינתנו כלי לאוצר, והם ילכו לבתיהם לשלום.

ועל טפשיין אמר: כלי ינתנו לכובס, והן יתחבשו בבית האסורים.

אף הקדוש ברוך הוא,

על גופן של צדיקים, אומר: "יבוא שלום ינחו על משכבותם"²⁷ (ישעיה נז, ב).

ועל נשמתן הוא אומר: "והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים"²⁸ (שמואל א' כה, כט).

על גופן של רשעים הוא אומר: "אין שלום אמר ה' לרשעים" (ישעיה נז, כא),

ועל נשמתן הוא אומר: "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א' כה, כט).

תניא:

"רבי אליעזר אומר:

נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד,

שנאמר: "והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים".

ושל רשעים זוממות והולכות,

ומלאך אחד עומד בסוף העולם, ומלאך אחר עומד בסוף העולם,

ומקלעין נשמתן זה לזה,

שנאמר: "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א' כה, כט).

אמר ליה רבה לרב נחמן:

של בינונים מאי?

אמר ליה

איכא שריבנא, לא אמרי לכו האי מילתא,

²⁶ וישב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה

²⁷ יבוא שלום ינחו על משכבותם הולך נכוחו

²⁸ והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים את ה' אלהיך

רש"י

לדומה. מלאך הממונה על הרוחות:
דהו עפרא. אפילו צדיקים נרקבים ונעשים אפר:
קפולאי. חופרים:
נחר בהו רבי אחאי. שהיה נקבר שם:
דלא ידענא ליה. ואיני חש לדבריו:
מי שיש לו קנאה. ותחרות על חברו:
עצמותיו מרקיבים. ועליו נאמר וישוב אל העפר:
ליקום מר לגווייה. יבא אדוני לבית:
בפתחי. בהעלותי עד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו אין לנו רשות לעלות:
והא כתיב ואל עפר תשוב. והאי ליכא למימר ברשעים לחודייהו דכל קללותיו של אדה"ר כל דורותיו שוין בהן:
אובא טמיא. בעלת אוב שמשמש בעצמות טמיא בלשון ארמי עצמות וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות בית שהוא מלא טמיא מלא עצמות:
בנגידא. כן קורין למכשפות של אוב בלשון ארמי:

הכי אמר שמואל:
 אלו ואלו ל'דומה' נמסרין,
 הללו - יש להן מנוח,
 והללו - אין להן מנוח.

אמר רב מרי:
 עתידים צדיקים דהו עפרא,
 דכתיב: **"וישוב העפר על הארץ פשהיה"** (קהלת יב, ז).

הנהו קפולאי דהו קפלי בארעא דרב נחמן.
 נחר בהו רב אחאי בר יאשיה.
 אתו ואמרו ליה לרב נחמן: נחר בן גברא.
 אנתא ואמר ליה: מאן ניהו מר?
 אמר ליה: אנתא אחאי בר יאשיה.
 אמר ליה: ולאו אמר רב מרי: עתידי צדיקי דהו עפרא?

אמר ליה:
 ומני מרי דלא ידענא ליה?

אמר ליה:
 והא קרא כתיב: **"וישוב העפר על הארץ פשהיה"!**

אמר ליה:
 דאקרניד קהלת, לא אקרניד משלי,
 דכתיב: **"חני בשורים לב מרפא ורקב עצמות קנאה"** (משלי יד, ל),
 כל מי שיש לו קנאה בלבו - עצמותיו מרקיבים,
 כל שאין לו קנאה בלבו - אין עצמותיו מרקיבים.

גששיה, חזייה דאית ביה מששא.
 אמר ליה: ליקום מר לגווייה דביתא.
 אמר ליה: גלית אדעתך דאפילו נביאי לא קרית,
 דכתיב: **"וידעתם פי אני ה' בפתחי את קברותיכם"**²⁹ (יחזקאל לו, ג).

אמר ליה:
 והקתיב: **"פי עפר אתה ואל עפר תשוב"**! (בראשית ג, יט),

אמר ליה:
 ההוא שעה אחת קודם תחיית המתים.

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו:
 אמריתו: נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד,
 אוכא טמיא היכא אסקיה לשמואל בנגידא?

אמר ליה:
 התם בתוך שנים עשר חדש,
 דתניא:
**"כל שנים עשר חדש - גופו קיים, ונשמתו עולה ויורדת,
 לאחר שנים עשר חדש הגוף בטל,
 ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת"**.

קנג,א

²⁹ וידעתם פי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי

רפ"י

אם בן עוה"ב הוא. שאם כשר היה הכל בוכין עליו ומורידין דמעות ומספרים שבחו: **אחים בהספידא דהתם קאימנא.** בשעת מיתתי התאמץ בהספד שלי שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו: **דהתם קאימנא.** בשעת הספד ואשמע איך תתחמם אלמא איצטריך לרב לאזהוריה אהספדא וכיון דרב גברא רבה ובן העולם הבא למה ליה לאזהוריה הא אמר מהספידו ניכר:

הא דמחממי ליה. להספידא ואחים כו' לעולם חמומי בעי שאין בני אדם נכמרים כל כך על זקן ומיהו לאדם חסיד כי מחממו בהספידא מחממי ובכו כולו ולמי שאינו חסיד כל כך מחממו ליה ולא מחממו:

דסנו ליה כולהו פומבדיתאי. משום דמוכח להו במילי דשמיא ובני פומבדיתאי רמאין הן כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין קכז). פומבדיתאי לויך שני אושפיזך:

ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לנו בה. מאחרי מטתך כשתמות תשמע כשיאמרו זה הדרך שהלך בה זה לנו בה מובטח שהוא בן העוה"ב:

נוחה הימנו. דעתם נוחה עליהם ממה ששומעין עליו ורואין בו: **עשה דברים.** שיאמרו לפני מטתך בהספדך: **לאחר מטתך.** היא היא אלא שבגליל היו הספדנין לפני המטה וביהודה לאחר המטה:

720. קנג, א

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: מהספדו של אדם ניכר אם בן העוה"ב הוא אם לאו.

איני?!

והאמר ליה רב לרב שמואל בר שילת: אחים בהספידא, דהתם קאימנא!

לא קשיא:

הא - דמחמו ליה ואחים.

הא - דמחמו ליה ולא אחים.

א"ל אביי לרבה:

כגון מר, דסנו ליה כולהו פומבדיתאי, מאן אחים הספידא?

א"ל:

מיסתיא את ורבה בר רב חנן.

בעא מניה רבי אלעזר מרב:

איזהו בן העוה"ב?

א"ל:

"ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לנו בו כי תאמינו ומי תשמאלו" (ישעיהו ל, כא).

ר' חנינא אמר:

כל שדעת רבותיו³⁰ נוחה הימנו.

"וסבבו בשוק הסופדים" (קוהלת יב, ה).

בני גלילא אמרי:

עשה דברים לפני מטתך.

בני יהודה אמרי:

עשה דברים לאחר מטתך.

ולא פליגי:

מר כי אתריה,

ומר כי אתריה.

³⁰ מסורת הש"ס ע"פ רי"ף, רא"ש.

721. קנג, א

רס"י

וכ"ש. שמפני שאינו יודע איזה יום ימות וטובה תשובה יום אחד לפני מיתתו נמצא כל ימיו בתשובה יהיו: **בגדי לבנים**. נשמתך טהורה ונקיה:

כלום חסר בית המלך. בתמיהה הכל מוכן ושמא יבהילנו לבא פתאום ואנו צריכין ליכנס לסעודה מקושטין:

כלום יש סעודה בלא טורח. עדיין יצטרכו לטרוח לצורכי סעודה של בית המלך ויש לנו שהות הרבה להתקשט:

יעמדו ויראו. ואף לעוה"ב צדיקים יושבים ואוכלים ורשעים עומדים ורואים:

ר"מ אומר. אין עומדין ורואין שא"כ אף הם היו נראים מן הקרואים ולשמש שכן דרך המשרתים עומדים ואין כאן בושה:

זה ציצית. שמלובן הבגד: **אלו תפילין**. שהם שם משמן טוב דכתיב וראי כל עמי הארץ כי שם וגוי ותנא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש (ברכות דף ו.ו.).

תנן התם:

"רבי אליעזר אומר:

שוב יום אחד לפני מיתתך.

שאלו תלמידיו את רבי אליעזר:

וכי אדם יודע איזהו יום ימות?

אמר להן:

וכל שכן, ישוב היום שמא ימות למחר,

ונמצא כל ימיו בתשובה.

ואף שלמה אמר בחכמתו:

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר" (קוהלת ט, ח).

א"ר יוחנן בן זכאי:

משל למלך שדימן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן,

פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו כלום חסר לבית המלך?!

טיפשין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו כלום יש סעודה בלא טורח?!

בפתאום ביקש המלך את עבדיו,

פיקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקושטין,

והטיפשים נכנסו לפניו כשהן מלובלין.

שמח המלך לקראת פיקחים, וכעס לקראת טיפשים.

אמר: הללו שקישטו את עצמן לסעודה - ישבו ויאכלו וישתו.

הללו שלא קישטו עצמן לסעודה - יעמדו ויראו.

חתנו של ר"מ משום ר"מ אמר:

אף הן נראין כמשמשין,

אלא אלו ואלו יושבין,

הללו - אוכלין, והללו - רעבין.

הללו - שותין, והללו - צמאים,

שנאמר: "כה אמר ה': הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו,

הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו,

הנה עבדי ירזונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב" (ישעיהו סה).

ד"א:

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים" - אלו ציצית,

"ושמן על ראשך אל יחסר" - אלו תפילין.

הדרן עלך שואל אדם